

VISUOMENĘ KEIČIANTI EUROPOS BIBLIOTEKA

Tomas Pauliuščenka

Tai nėra tik skambi frazė. Šiai vizijai įgyvendinti dirbama pagal ilgalaikę tarptautiškumo strategiją, grįstą mobilumo programomis, partnerystėmis, eksperimentinėmis edukacijomis, tarptautiniais patirties mainais, taip ugdant atvirą, įtraukią, sąmoningą visuomenę. Tokia biblioteka siekia būti ir Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka (toliau – ŠAVB).

Šiose veiklose ypač svarbus vaidmuo tenka Europos Sąjungos (ES) finansuojamoms programoms, kurios suteikia bibliotekų specialistams galimybę nuolat tobulėti ir įgyti naujų kompetencijų. Dalyvaudami „Erasmus+“ ar „Kūrybiškos Europos“ programose, bibliotekininkai tampa ir žinių gavėjais, ir jų sklaidėjais. Specialistai įgytas žinias pritaiko praktikoje, dalijasi patirtimi su kolegomis, inicijuoja pokyčius savo institucijose. Jie skatinami mąstyti strategiškai, veikti kūrybiškai ir bendradarbiauti tarptautiniu lygiu.

PROGRAMOS IR JAUNIMUI, IR SUAUGUSIESIEMS

2022 m. bibliotekai suteikta „Erasmus+“ suaugusiųjų švietimo akreditacija parodė, kad šios srities ugdymo vizija atitinka ES strategines kryptis ir kokybės standartus. Per kiek daugiau nei dvejus metus suorganizuota daugiau kaip 20 mobilumo veiklų – kursų, mokymų, darbo stebėjimo vizitų Italijoje, Vengrijoje, Suomijoje, Graikijoje, Danijoje, Ispanijoje, Maltoje ir kitose šalyse. Šiaulių ir Telšių apskričių bibliotekų specialistai gilinosi į dirbtinio intelekto, virtualiosios realybės naudojimą ugdymo procese, emocinio intelekto lavinimą, sensorines edukacijas, andragogikos principus.

Tokia veiklų įvairovė ne tik stiprina bibliotekininkų kompetencijas, bet ir keičia jų požiūrį į biblioteką, o mokymų ir pažintinėse sesijose, be perduodamų žinių, mezgami tarptautiniai ryšiai, kurie ilgainiui virsta tarptautiniais projektais. Kiekviename mobilumo etape užtikrinamas tęstinumas: grįžę specialistai įgytas žinias pristato kolegoms, kuria naujas paslaugas, kartais bibliotekų planuose net pergalvojami prioritetai.

2024 m. ŠAVB gavo antrąją „Erasmus+“ akreditaciją – šį kartą jaunimui skirtų programų srityje. Daugelį metų kauptą darbo su neurotipiškais ir neurodiver-

siškais jaunuoliais patirtį biblioteka panaudoja organizuodama tarptautinius mokymus, orientuotus į tris esmines veiklos kryptis: darbą su specialiujų poreikių turinčiu jaunimu, įtraukiojo skaitymo skatinimą ir sužaidybinimu paremtų edukacijų kūrimą. „Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka yra viena aktyviausių Lietuvos bibliotekų, kurių darbuotojai dalyvauja jaunimo darbuotojams skirtuose tarptautiniuose projektuose. Jos įgyvendinami projektai išsiskiria kokybišku turiniu ir inovatyviais sprendimais, stiprinančiais jaunimo įtraukimą į edukacines, kultūrines, pilietines veiklas“, – pabrėžia Jaunimo reikalų agentūros vyriausioji specialistė Monika Paulauskaitė.

Rengiami mokymai suteikia bibliotekininkams kompetencijų formuoti bibliotekas kaip neformaliojo ugdymo erdvę, kurioje jaunas žmogus – ne pasyvus nuobodžiaujantis skaitytojas, o aktyvus kūrėjas ir dalyvis. Su jaunais žmonėmis dirbantys bibliotekininkai atlieka svarbų vaidmenį neformaliojo ugdymo procese. „Dalyvavimas ES finansuojamose programose ar projektuose leidžia geriau suprasti jaunimo poreikius – dalyviai gali užmegzti ryšius su kitų šalių jaunimo politikos ir darbo su jaunimu ekspertais, keistis patirtimi bei kurti naujas iniciatyvas“, – sako M. Paulauskaitė.

ŽAIDIMO METODAI IR SENSORINĖS VEIKLOS

2024 m. rudenį ŠAVB surengė mokymus (*Let's Play: Empowering Librarians with Gamification Strategies for Youth Education*), skirtus parodyti, kaip žaidybinės edukacijos formos padeda pasiekti šiuolaikinį jaunimą. Į Šiaulius atvykę su jaunuoliais dirbantys bibliotekų specialistai iš Graikijos, Portugalijos, Lenkijos, Suomijos, Estijos ir Lietuvos mokėsi kurti žaidimų elementais praturtintas veiklas: skaitymo turnyrus, interaktyvius maršrutus, kūrybines dirbtuves ir pan.

Sužaidybinimo metodas ypač svarbus regionuose, kur įprastos bibliotekos paslaugos jaunimui neretai atrodo nepatrauklios, tačiau kai skaitymas tampa provokuojamu iššūkiu, knyga – žaidimo įrankiu, o edukacija – nuotykiu, keičiasi ne tik požiūris į biblioteką, bet ir jauno žmogaus santykis su knyga.

Dar 2022–2023 m. rengti sužaidybinimo metodais paremti ŠAVB mokymai (*Dungeons and Librarians: the Quest for Gamified Reading*; *Dungeons and Librarians: Quest for Gamified Reading Promotion II*) suteikė galimybę bibliotekų specialistams iš Europos šalių praktiškai išbandyti, kaip žaidimo elementai gali būti taikomi skatinant jaunimą skaityti. Mokymų dalyvių sukurti prototipai – literatūriniai pabėgimo kambariai, „memų“ žaidimai, slaptas skaitytojų klubas intravertams ir kt. – rodo, kaip gali būti įveikiamos tradicinio mąstymo sienos. Iš mokymų Šiauliuose grįžę Kamniko France Balantičiaus bibliotekos (Slovėnija) specialistai jau spėjo sukurti skaitymą skatinantį stalo žaidimą „Poeto atminimas Kamnike“ (*Kamniški spomin na pesnika*).

Šių metų gegužę ŠAVB organizuoti mokymai asmenims su specialiaisiais poreikiais (*Bridging Gaps: Empowering Librarians to Support Youth with Special Needs*) atvėrė dar vieną svarbią ŠAVB vizijos dedamąją – bibliotekos gebėjimą tapti įtraukia, emociškai saugia erdve – biblioteka visiems. Mokymuose buvo pristatyti nuo 2018 m. ŠAVB vykdomi sensoriniai skaitymai – kaip inovatyvus būdas padėti įvairių raidos sutrikimų turintiems jaunuoliams patirti skaitymo malonumą, mažinti socialinę atskirtį. Tai viena ryškiausių veiklų, kurios idėja pasiskolinta iš JAV bibliotekų, o metodika vėliau perduota ir visos Lietuvos bibliotekoms. Ši paslauga vaikams, turintiems autizmo spektro ar kitų kalbos bei komunikacijos sutrikimų, leidžia knygos turinį pažinti ir per pojūčius: lytėjimą, kvapą, garsą, vaizdą.

ŠAVB kultūros projektų vadovė Urtė Šulskienė yra pastebėjusi, kad sensoriniai skaitymai labai naudingi tiek raidos sutrikimų turintiems, tiek neturintiems jaunuoliams ir net tėvams. „Ne kartą susidūrėme su situacija, kai tėvai ateina su savo atžalomis į sensorinius skaitymus norėdami pasižiūrėti, kaip jų vaikas reaguos į naujus potyrius, ar jam tiks toks alternatyvus knygų skaitymo būdas. Į užsiėmimus jie ateina šiek tiek sutrikę, išsigandę ar pikti, nes dar visai neseniai išgirdo „diagnozę“, o buvimas bibliotekoje kartu su kitomis šeimomis draugiškoje ir palaikančioje aplinkoje kažkiek nuramina“, – pasakoja U. Šulskienė.

Mokymai apie sensorinius skaitymus Britt Op't Hoog iš Nyderlandų paliko didelį įspūdį: „Igytos žinios padėjo suvokti, kad tiesiog pasitelkiant vaizduotę kiekvieną knygos puslapiuose užrašytą istoriją galima atgaivinti ir perteikti vaikams visais pojūčiais. Ir tą įgyvendinti nėra nei labai sudėtinga, nei

Projektas „Daiktų biblioteka“ įkvėptas dalijimosi ekonomikos iniciatyvų Vokietijoje, Nyderlanduose ir Skandinavijoje pavyzdžių. P. Višinskio bibliotekos antro aukšto fojė esančioje ekspozicijoje, prieš išsirinckdami daiktus, nemažą dalį „Daiktų bibliotekos“ lankytojai gali apžiūrėti.

P. Višinskio viešosios bibliotekos komanda domėjosi įspūdingos Tilburgo (Nyderlandai) „Lochal“ bibliotekos, įsikūrusios buvusioje lokomotyvų depe, paslaugomis ir infrastruktūros sprendimais. Bibliotekoje dėmesį iš karto patraukia milžiniška pasakų knyga. Šiaulių apskrities P. Višinskio viešosios bibliotekos archyvas

brangu. Tiesiog turi būti kūrybiškas. Sensoriniams skaitymams gali panaudoti daiktus, kurie galbūt jau yra aplink tave.“

Mokymuose užmegztas bendradarbiavimas su Nyderlandų, Portugalijos, Slovėnijos, Latvijos bibliotekomis artimiausiu metu, tikėtina, virs ne tik idėjų mainais, bet ir bendrais projektais, leidžiančiais toliau dalytis patirtimi.

SKOLINANTIS IDĖJAS KURIAMAS POKYTIS

Pažangiausios Europos praktikos perėmimas – puikiai ŠAVB veikiantis inovatyvių ir vartotojui reikalingų paslaugų kūrimo modelis. Vienas ryškiausių tokios patirties adaptavimo pavyzdžių – projektas „Daiktų biblioteka“, įkvėptas dalijimosi ekonomikos iniciatyvų Vokietijoje, Nyderlanduose ir Skandinavijoje pavyzdžiais. ŠAVB pirmoji Lietuvoje pasiūlė lankytojams skolinantis ne tik knygas, bet ir įvairius pažinimo bei kūrybos įrankius – nuo mikroskopo, virtualiosios

Grafikė Kristina Norvilaitė-Geniušienė prie savo interpretuotų knygų transformacijų: „Knygos gražinimo kortelės“, „Patirčių dėžutė“ ir „Seku seku pasaką“.

realybės akinių, teleskopo iki muzikos instrumentų ar edukacinių žaislų.

Iš Europos kolegų perimta idėja prisideda prie tvarumo siekio ir sudaro galimybes socialiai jautrioms grupėms gauti tai, kas kitaip joms būtų sunkiai prieinama. Svarbu paminėti ir socialinės atsakomybės aspektą – įvairios Lietuvos įmonės bendradarbiauja savo produkcija prisidedamos prie „Daiktų bibliotekos“ fondo.

Stalo žaidimas „Populistas“ – dar vienas pavyzdys, kaip sėkmingai perimta kaimyninės Latvijos patirtis virto informacinio raštingumo įrankiu, skirtu kritiniam Lietuvos visuomenės sąmoningumui ugdyti. Pasitelkusi Latvijos debatų asociacijos „Quo tu domā?“ patirtį, ŠAVB sukūrė žaidimą, kurį žaidžiant ugdomas gebėjimas atpažinti klaidinančią informaciją viešojoje komunikacijoje. Kaip teigia projekto vadovė Gerda Žymantaitė-Magalinskė, „šiuo atveju ne išradinėjome dviratį, o pasinaudojome tuo, kas jau sėkmingai veikia kaimyninėje šalyje. Žaidimą papildėme ir išplėtėme su žaidimu susijusias veiklas“.

Į jaunimą ir suaugusiuosius orientuotas žaidimas skatina atsparumą manipuliacijoms, moko atskirti faktus nuo nuomonių. Tai – tiesioginis atsakas į vieną didžiausių šių dienų Europos iššūkių – dezinformacijos sklaidą.

Kitas tarptautinės patirties perėmimo pavyzdys – skaitymo turnyras, sukurtas remiantis JAV populiaria skaitymo skatinimo iniciatyva „Battle of the Books“. Šią idėją 2024 m. pavasarį ŠAVB pritaikė 5–8 klasių moksleiviams, žaidimo elementus sujungdama su literatūriniu ugdymu ir konkurencijos dvasia. Rezultatai daug pasakantys: šimtas Šiaulių ir Telšių apskričių moksleivių per tris mėnesius perskaitė net 60 kokybiškos literatūros knygų, dalyvavo trijuose komandinių viktorinų turuose, ugdė komandinį darbą, interpretacijos ir viešojo kalbėjimo įgūdžius. Turnyro formatas pasiteisino kaip paveikus skaitymo skatinimo modelis.

KŪRYBA, KURI PROVOKUOJA

Vykdydama tarptautines veiklas, ŠAVB atsiskleidžia ir kaip aktyvi šiuolaikinio meno, tvarumo ir kritinio kultūrinio mąstymo platforma. Čia organizuojami drąsūs, kartais lengvai šokiruojantys tarptautiniai projektai, tokie kaip „Knygos transformacija“ ar „Kas sieja Sosnovskio barštį, meškėną ir dirbtinį intelektą?“.

2024 m. surengtas menininkų simpoziumas „Knygos transformacija“ parodė, kaip galima derinti meninę raišką su bibliotekos vertybėmis ir funkcija. Projekte dalyvavo 11 profesionalių menininkų iš Lietuvos, Estijos, Latvijos, Lenkijos ir Švedijos. Simpoziume iš naudoti nebetinkamų spaudinių buvo sukurtos 24 meno instaliacijos, jos eksponuotos ŠAVB ir kitose regiono bibliotekose. Menininkų kūryba tapo atsaku į perteklinį vartojimą ir gamybą, nepakankamą tvarumo aktualizavimą.

Šiomet vykdomu projektu „Kas sieja Sosnovskio barštį, meškėną ir dirbtinį intelektą?“ siekiama biblioteką parodyti kaip vietą, kurioje analizuojami technologiniai bei ekologiniai reiškiniai. Įgyvendinant menininkus ir gamtininkus vienijantį projektą, dirbtinis intelektas nagrinėjamas kaip nauja invazinė rūšis – ir technologiniu, ir kultūriniu požiūriu. Lietuvos, Lenkijos ir Estijos menininkams skirtoje laboratorijoje-simpoziume sukurtais kūriniais bus siekiama inicijuoti dialogą tarp mokslo, meno ir visuomenės.

Abu šie ŠAVB projektai atskleidžia bibliotekos gebėjimą būti daugiau nei kultūros skleidėja – ji tampa platforma, kurioje gimsta idėjos, refleksijos ir meno formos, aktualizuojančios šiuolaikines problemas.

TOLIAU ĮGYVENDINAMA VIZIJA

ŠAVB sensorinių skaitymų metodiką pirmą kartą diegia tarptautiniu mastu – 2025 m. tarptautinį su šia veikla susijusį projektą (*Heroes Unleashed: Implementing a Sensory Reading Program in European Public Libraries*) įgyvendina Slovėnijos, Portugalijos ir Ukrainos bibliotekose, kur sensoriniai skaitymai dar yra nauji.

Dvejų metų trukmės projekto tikslai bus pasiekti per keletą etapų. Pirmiausia bibliotekų specialistams mokymuose suteikiama žinių, kaip vesti sensorinių skaitymų užsiėmimus, o projekto turinys bus sukurtas pasitelkiant kūrėjų partnerystę: dalyvaujančių šalių rašytojai ir iliustruotojai jau sukūrė specialiai projektui skirtas sensorines istorijas. Be to, atskiras dėmesys projekte skiriamas karo traumas patyrusiems Ukrainos vaikams.

Projektas „Išlaisvinti herojai“ unikalus ir tuo, kad ŠAVB tapo vienintele programos „Kūrybiška Europa“ finansuojamo projekto koordinatorė Lietuvoje. Dalydamasi patirtimi su Europos partneriais, biblioteka tampa aktyvia kultūros lauko dalyve, formuojančia visuomenę keičiančias vertybes.